

La transmissió lingüística intergeneracional en espais majoritàriament catalanòfons: el cas d'estudiants al·loglots al Berguedà i les Terres de l'Ebre¹

Intergenerational language transmission in predominantly Catalan-speaking areas: the case of foreign-language speaking students in the Berguedà and Terres de l'Ebre regions

Pere COMELLAS, M. Carme JUNYENT, Montserrat CORTÈS-COLOMÉ,
Mònica BARRIERAS i Alícia FUENTES-CALLE
Grup d'Estudis de Llengües Amenaçades. Universitat de Barcelona

Data de recepció: 5 d'abril de 2016
Data d'acceptació: 23 de maig de 2016

RESUM

Aquest article estudia la transmissió lingüística intergeneracional d'una mostra d'estudiants de secundària i batxillerat de dues zones de Catalunya caracteritzades per una alta presència del català com a llengua inicial i d'ús. Sobre la base d'un qüestionari distribuït entre alumnes d'origen migrant, es compara la llengua que parlen els pares entre si i la llengua que declaren els informants com a inicial per tal de determinar si hi ha indicis de substitució. Així mateix, es compara la llengua inicial declarada amb la llengua d'identificació per tal de detectar possible interrupció de la transmissió.

PARAULES CLAU: transmissió lingüística intergeneracional, llengua i immigració, Berguedà, Terres de l'Ebre.

ABSTRACT

This article examines intergenerational language transmission based on a sample of secondary school students in two areas of Catalonia where, for the vast majority, Catalan is both the first language and the language used. Based on a questionnaire distributed among immigrant students, the language which parents spoke to each other and the language which the students stated to be their first language were compared in order to determine any evidence of substitution. A comparison was also made between the reported first language and the language of (cultural) identification in order to detect whether transmission could come to cease.

CORRESPONDÈNCIA: Pere Comellas. Universitat de Barcelona. Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA). Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08004 Barcelona. A/e: gela@ub.edu. A/I: <http://www.gela.cat>. Tel.: 934 034 697.

1. Aquest article s'enquadra en el projecte de recerca «La transmissió lingüística intergeneracional de llengües al·loglotes en Catalunya» (FFI2013-47768-P), dirigit per M. Carme Junyent i finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat.

KEYWORDS: intergenerational language transmission, language and migration, Berguedà region, Terres de l'Ebre region, Catalonia.

1. INTRODUCCIÓ

Des dels treballs pioners d'Einar Haugen, a la dècada dels cinquanta del segle xx, sobre la transmissió del noruec entre els immigrants nord-americans, la qüestió de la dinàmica de les llengües d'immigració en els territoris on s'assenten els seus parlants ha estat objecte d'estudi sobretot en països formats d'al·luvió, com els mateixos Estats Units d'Amèrica, el Canadà o Austràlia. En altres espais, en canvi, no ha estat focus d'interès fins a finals del segle xx (Extra i Verhoeven, 1993; Broeder i Extra, 1999; Extra i Gorter, 2008; Extra, Spotti i Avermaet, 2009; etc.), segurament per diverses raons. D'una banda, els fluxos migratoris de parlants al·loglots hi han estat comparativament petits; d'altra banda, la preocupació central ha estat gairebé sempre el grau d'assimilació lingüística d'aquests fluxos cap a la llengua hegemònica en el territori d'assentament, i no pas el grau de preservació de les llengües al·loglotes.

En el cas de Catalunya, aquesta segona preocupació ha tingut històricament una justificació addicional: les grans onades migratòries provenien de territoris castellanoparlants i es produïen en un moment en què la política lingüística espanyola tenia com a objectiu explícit la imposició del castellà com a única llengua d'ús públic (i fins i tot, en determinats moments, privat), de manera que la preservació de la llengua al·loglota estava totalment garantida. No és fins a la dècada dels noranta del segle xx que el volum migratori al·loglot no castellanoparlant agafa unes dimensions importants, però la preocupació central continua sent l'impacte que aquesta nova onada migratòria tindrà en el procés de revitalització del català engegat des del canvi de règim polític, un procés que, per raons complexes, no ha aconseguit revertir clarament la creixent hegemonia del castellà a bona part de la nostra societat (Institut d'Estadística de Catalunya, 2015).

Recentment, però, l'interès per les dinàmiques de les llengües de la immigració a Catalunya ha augmentat considerablement. S'ha posat en evidència que la diversitat lingüística aportada per la població immigrant les darreres dècades (sovint molt subestimada en termes quantitius) és molt considerable (Junyent, 2005; Comellas *et al.*, 2010; Comellas, 2016), i, malgrat que sovint en l'aproximació a la complexitat lingüística de la població al·loglota s'ha posat el focus sobretot en la seva relació amb el català i/o el castellà o en les seves representacions lingüístiques (Oller, 2008; Navarro i Hugué, 2005; Fukuda, 2009 i 2016; Llompart, 2013; Trenchs, 2013; etc.), tal com mostra el recull bibliogràfic de Vila (2013), a la bibliografia disponible també s'hi pot trobar informació sobre la transmissió lingüística d'altres llengües (Térmens, 2010; Rovira, 2012; Rovira, 2014).

El present treball se centra en la transmissió lingüística intergeneracional de joves descendents d'individus al·loglots residents a dues zones de Catalunya que tenen en comú el fet de ser majoritàriament catalanoparlants.

2. LES DADES

Les dades en què es basa el present treball es van obtenir mitjançant un qüestionari de preguntes semitancades que es va passar l'any 2015 a estudiants de quart curs d'ensenyament secundari obligatori i de primer curs de batxillerat descendents d'estrangers i residents a les comarques del Berguedà, el Baix Ebre i el Montsià. Es van obtenir 210 qüestionaris, dels quals 43, corresponents al Berguedà, i 167, a les Terres de l'Ebre. Ambdues zones tenen índexs d'immigració força contrastats, com es pot veure en la taula 1.

TAULA 1
Població nascuda a l'estranger i de nacionalitat estrangera segons el cens de 2015

	<i>Població total</i>	<i>Població nascuda fora d'Espanya</i>	<i>Població de nacionalitat no espanyola</i>
Berguedà	39.517	3.645 (9,22 %)	2.934 (7,42 %)
Baix Ebre	79.748	14.651 (18,37 %)	13.933 (17,47 %)
Montsià	68.524	12.231 (17,85 %)	11.897 (17,36 %)

FONT: Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), <http://www.idescat.cat/pub/?id=pmhe&n=682>.

Tanmateix, tenen en comú, com dèiem, l'alta proporció de catalanoparlants, tant de llengua inicial com d'identificació, tal com indica la taula 2.

TAULA 2
Percentatges de llengua inicial, d'identificació i habitual en els territoris on hi ha les comarques estudiades i comparació amb Catalunya (EULP 2013)

		<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Ambdues</i>	<i>Àrab</i>	<i>Altres</i>
<i>Llengua inicial</i>	Comarques centrals	49,1	37,1	3,4		6,5
	Terres de l'Ebre	68,3	15,7			9,9
	Catalunya	31,0	55,1	2,4	2,4	8,1
<i>Llengua d'identificació</i>	Comarques centrals	59,4	26,0	6,4		5,7
	Terres de l'Ebre	71,4	12,5			9,2
	Catalunya	36,4	47,5	2,1	6,4	
<i>Llengua habitual</i>	Comarques centrals	63,0	25,0	6,2		
	Terres de l'Ebre	73,8	14,8			4,9
	Catalunya	36,3	50,7	6,8	1,3	4,6

FONT: Idescat, 2015: 43-49.

Els 210 informants són, doncs, nascuts a l'estranger o descendents de pares estrangers. Seguint la nomenclatura de Clyne (2003: 5), que ell mateix adapta de Haugen (1953: 334), la majoria, 162, pertanyen a la generació 1*b*, és a dir, nascuts a l'estranger

però arribats abans dels dotze anys. Només 13 són de la generació 1a, arribats a Catalunya amb dotze anys o més, i per molt poc (els informants més grans tenen vint anys, i l'arribat més gran ho va fer als setze anys), i 31 són nascuts als Països Catalans i 2 a territori hispanòfon (hi ha dos informants que no donen la data d'arribada). De manera que lingüísticament podríem considerar tot el grup d'informants com a nadius o gairebé nadius de primera generació.

Pel que fa a l'origen, les zones més ben representades són el Magreb (de fet, el Marroc: 85 pares i 83 mares, i només una parella algeriana); Romania (55 pares i 56 mares) i Moldàvia (13 progenitors); resta d'Europa (23 pares i 22 mares), i Amèrica del Sud (5 pares i 9 mares). Hi ha també 9 pares i 5 mares nascuts a Catalunya, que formen el que solem anomenar *parelles mixtes*.

3. TRANSMISSIÓ INTERGENERACIONAL: LA LLENGUA QUE PARLEN ELS PARES ÉS LA INICIAL DELS FILLS?

El model prototípic de transmissió pressuposa que la llengua habitual entre els progenitors i present a l'entorn serà la llengua inicial dels fills. És, de fet, el model dominant a Catalunya, per bé que no l'únic (Boix-Fuster, 2009): en una proporció altíssima els progenitors catalanoparlants i els castellanoparlants —l'àmplia majoria de la població, doncs— tenen fills de llengua inicial catalana i castellana, respectivament. Ara bé, és clar que aquest model es veu molt desafavorit quan la llengua dels progenitors no és una llengua de l'entorn, o bé hi és una llengua molt minoritària. En aquest cas, el model prototípic aplicat és el de la substitució en tres generacions (Bastardas, 1996): la generació immigrant transmetria la llengua familiar a la primera generació nativa, que ja es bilingüïtzaria i al seu torn probablement interrompria la transmissió («pot donar-se fins i tot el cas que aquests infants parlin amb els seus germans en la llengua del país receptor, fins i tot a casa», com fa notar Bastardas [1996: 129], seguint estudis anteriors com el del mateix Haugen ja citat), de manera que la segona generació nativa ja podria no tenir competència lingüística (o tenir-ne poca i precària) en la llengua dels avis.

Com hem vist, els nostres informants pertanyen bàsicament a l'anomenada *generació 1b*, de manera que, tot i ser tècnicament generació migrant, ja han tingut accés intensiu a les llengües majoritàries de Catalunya des d'una edat molt tendra. Tanmateix, se suposa que la seva llengua inicial serà la dels progenitors i, llevat dels pocs casos de nascuts a Catalunya, l'hauran adquirit al país d'origen. Els qüestionaris confirmen, en efecte, aquesta suposició: 168 dels 210 informants (el 80%) declaren com a llengua inicial com a mínim la llengua que diuen que parlen els pares entre ells. D'aquests, 141 declaren com a llengua inicial exactament la mateixa o les mateixes que els progenitors parlen entre si, i 27 n'assenyalen també com a inicial alguna que no parlen els progenitors entre ells (que són o bé de l'entorn o bé fruit d'«un progenitor, una llengua»). N'hi ha 19 que declaren que els pares parlen entre ells en castellà i/o en català. D'aquests, una part són parelles mixtes amb un progenitor no migrant o

TAULA 3

Informants que no declaren com a llengua inicial la llengua que parlen els pares entre si

<i>Llengua que parlen els pares entre ells</i>	<i>Llengua inicial declarada</i>	
amazic	<i>àrab</i>	1
	<i>àrab, castellà, català</i>	1
	<i>àrab, català</i>	1
	<i>català</i>	1
	<i>francès</i>	1
amazic, àrab	<i>castellà, català</i>	1
àrab	<u>amazic</u>	1
	<u>amazic</u> , castellà, català	1
	<i>castellà</i>	2
	<i>castellà, català</i>	3
	<i>català</i>	4
àrab, castellà	<i>català</i>	1
català (parelles mixtes: cinc parelles de mares francòfones i pares catalans, i una parella de pare anglòfon i mare catalana)	<i>català</i>	3
	<i>català, castellà, anglès</i>	1
	<i>català, castellà, francès</i>	1
	<i>català, francès</i>	1
castellà	<i>català (pare català, mare mexicana)</i>	1
	quítxua	1
diola	<i>francès</i>	1
italià	<i>català</i>	1
panjabi	<i>anglès, hindi</i>	1
	<i>castellà, català, lituà</i>	1
	<i>urdú</i>	3
panjabi, urdú	<i>anglès, castellà, català</i>	1
polonès	<i>anglès, <u>caixubi</u>, castellà, català</i>	1
portuguès	<i>català</i>	1
romanès/moldau	<i>anglès, castellà, català</i>	1
	<i>castellà, català</i>	1
	<i>català</i>	1
	<i>rus</i>	1
rus, castellà, català	<u>moldau</u>	1
rus, turc	<u>moldau</u>	1
<i>Total resultat</i>		42

bé immigrants de zones hispanòfones. Finalment, doncs, hi ha 42 informants que diuen que com a llengua inicial tenen una llengua o llengües diferents de les parlades pels progenitors entre ells.

En la taula 3 podem observar situacions diverses, gairebé oposades. Podríem classificar-les de la manera següent:

a) *Interrupció de la transmissió a favor de les llengües hegemòniques locals* (marcats en gris). N'hi ha vint-i-un casos, dels quals tretze declaren el català com a llengua inicial (incloent-hi un informant fill de català i mexicana), i només dos el castellà (tots dos amb pares parlants d'àrab). Finalment, sis informants declaren les dues llengües com a inicials. Un d'aquests també declara l'anglès; es tracta d'un informant de pares i avis romanesos. És possible que assenyali l'anglès com a llengua inicial però es refereixi a un aprenentatge escolar primerenc.

b) *Interrupció de la transmissió de llengües hegemòniques locals a favor de llengües d'origen* (en negreta). Únicament un cas clar, amb pares i avis parlants de quít-xua, que declara el castellà com a inicial.

c) *Interrupció de la transmissió de llengües d'origen no oficials per llengües d'origen oficials* (en cursiva). N'hi ha tres casos de l'amazic substituït per l'àrab i un de substituït pel francès. En aquest grup hi comptem també els qui, a més de declarar una llengua d'origen, declaren com a L1 el català i/o el castellà, ja que el fet que resideixin a Catalunya des de molt petits fa possible la consciència d'adquisició com a L1 de les llengües locals encara que no siguin familiars. L'únic cas de llengua familiar diola també forma part d'aquest grup, amb el francès com a llengua inicial. Del panjabi trobem tres substitucions cap a l'urdú i una cap a l'anglès i l'hindi, però també hi ha un cas de substitució d'urdú i panjabi cap a anglès. Finalment, un cas que incloem en aquest grup, per bé que no s'hi ajusta completament, és el d'un informant d'origen moldau, amb ambdós pares moldaus i parlants de moldau, que declara com a llengua inicial el rus.

d) *Interrupció de la transmissió de llengües d'origen oficials per llengües d'origen no oficials* (subratllats). Només hi trobem dos casos d'àrab cap a amazic (en què l'amazic era la llengua parlada amb els avis), un cas de rus i turc cap a romanès de Moldàvia (el turc era la llengua dels avis però la família residia a Moldàvia) i un altre de rus també cap a moldau. També hi ha un cas curiós, que declara com a inicials el caixubi i l'anglès, a més del català i el castellà, però no el polonès, llengua declarada com a familiar (pares entre ells i avis) i d'identificació.

e) *Transmissió un progenitor - una llengua* (no es tracta, de fet, d'interrupció de la transmissió). Apareixen en aquest apartat perquè com a llengua inicial declaren llengües que els pares no parlen entre ells. De fet, però, es tracta de parelles mixtes amb un progenitor català i un altre d'origen europeu, que usen el català entre ells. En tres dels sis casos, es tracta del comportament lingüístic típic d'un progenitor - una llengua. Els altres tres casos semblen haver adquirit la llengua estrangera a través dels avis, ja que diuen que parlen en català amb ambdós progenitors, cosa que els acosta al model *a* d'aquesta classificació.

4. TRECAMENT INTRAGENERACIONAL?: LLENGÜES INICIALS I LLENGÜES D'IDENTIFICACIÓ

Tradicionalment, el trencament intergeneracional de la transmissió s'ha considerat el factor clau de la substitució lingüística. Tanmateix, sembla que no sempre el moment d'interrupció es produeix entre generacions, sinó dins de la mateixa generació; és a dir, els pares transmeten una llengua familiar que els descendents, tot i ser-ne evidentment competents, no consideren com a pròpia, de manera que en restringeixen l'ús dins de la família i, probablement, no la transmeten als descendents si és el cas. Aquest fenomen no només es produeix en situacions de migració, en què evidentment l'entorn lingüístic afavoreix el trencament intrageneracional, sinó també en contactes de llengües en un territori amb una llengua històrica i una de sobrevinuda (Sorolla, 2016).

Dels 210 informants, 162 declaren com a llengua d'identificació almenys una llengua que també declaren com a llengua inicial. D'aquests, 114 no declaren cap llengua inicial que no sigui també d'identificació, i per tant 48 tenen llengües inicials amb les quals no s'identifiquen (hem exclòs d'aquest compte els qui declaren com a llengua inicial el català, el castellà o ambdues i no s'identifiquen amb aquestes llengües; és a dir, han adquirit des de ben petits el català i/o el castellà però també una o més llengües familiars al·loglotes i són aquestes les seves llengües d'identificació, de manera que no podem parlar d'interrupció sinó gairebé el contrari, de preservació de la llengua al·loglota malgrat l'adquisició primerenca del català i/o el castellà). Finalment, 44 declaren també llengües d'identificació que no són inicials, i no declaren com a inicials les seves llengües d'identificació; és a dir, semblen haver renunciat a la llengua o llengües inicials a favor d'una altra llengua. En aquest cas tenim en compte els qui declaren com a inicial únicament el català, el castellà o ambdues, perquè es tracta d'informants amb pares al·loglotes que no els han transmès la llengua familiar. Cinc dels informants no van omplir alguns dels apartats en qüestió (vegeu la taula 4).

TAULA 4

Relació entre llengües inicials i llengües d'identificació declarades

<i>S'identifiquen amb una llengua que també els és inicial</i>	La llengua inicial és sempre llengua d'identificació.	114 (54,29%)
	Alguna de les llengües inicials no és d'identificació.	47 (22,38%)
<i>S'identifiquen amb llengües que no declaren com a inicials</i>	S'identifiquen amb el català, el castellà o ambdues.	23 (10,95%)
	S'identifiquen amb altres llengües al·loglotes.	21 (10%)
<i>No contesten</i>		5 (2,9%)
Total		210

Així doncs, tenim un percentatge d'informants que no s'identifiquen amb alguna o amb cap de les llengües inicials al·loglotes que declaren. La ruptura més clara es

dóna, és clar, quan cap de les llengües declarades inicials no es considera llengua d'identificació. És el cas de 40 dels 44 casos en què els informants s'identifiquen amb llengües que no declaren com a inicials (els altres s'identifiquen amb una llengua inicial i a més amb una altra llengua no inicial). A la taula 5 tenim els casos d'aquest grup que trien com a llengua d'identificació el català o el castellà, és a dir, que semblen assimilar-se lingüísticament. Serien exemples de trencament lingüístic en la primera generació nativa o fins i tot en la generació 1b.

TAULA 5

Informants que consideren la seva llengua exclusivament el català i/o el castellà però que no les tenen com a llengües inicials

<i>Llengua d'identificació però no inicial</i>	<i>Llengua inicial substituïda</i>	<i>Nombre</i>
castellà	polonès	1
	portuguès	1
	quítxua	1
castellà, català	lituà	1
català	amazic	1
	amazic, àrab	1
	àrab	1
	castellà	1
	francès	1
	romanès	10
	rus	1
	ucraïnès	1
urdú	1	

Es tracta d'aproximadament el 10 % dels informants, gairebé la meitat dels quals provenen de famílies de llengua romanesa. És remarcable també la proporció d'informants que s'identifiquen amb el català, 18 dels 22, mentre que només 3 ho fan amb el castellà. Un dels informants fins i tot s'identifica amb el català malgrat tenir el castellà com a llengua inicial (nascut a Colòmbia, de mare colombiana i sense pare). Sembla que la tendència s'ha d'atribuir al fet que a les zones estudiades la proporció de catalanoparlants habituals és molt alta, la qual cosa contradiria la idea que «des d'un punt de vista macro, el fenomen de la transmigració —moviment de la gent arreu del món— apunta cap a una major preferència per l'ús de les llengües majoritàries (com el castellà) davant les minoritàries» (Ros, 2006: 53), llevat que en aquest cas considerem que la llengua majoritària al Berguedà i a les Terres de l'Ebre és el català. La dada, doncs, d'una banda ens indicaria l'hegemonia del català en aquest entorn, i de l'altra, que la immigració al·loglota actua de manera «neutral» en una situació de conflicte lingüístic: adopta la llengua amb més presència social del seu entorn. Com

se sap, les dades més generals i molt especialment les de l'àrea metropolitana de Barcelona apunten cap a l'adopció del castellà molt més que del català entre població immigrada en relacions intergrupals i en llengua d'identificació en cas de substitució (Vila, 2004: 278; Ajenjo, 2008: 61; Subirats, 2010: 90).

Hi ha també, però, diversos informants que s'identifiquen amb una llengua al·loglota diferent de la llengua inicial, que pot ser també al·loglota o bé castellà i/o català, com queda reflectit a la taula 6.

TAULA 6

Informants que s'identifiquen amb una llengua al·loglota diferent de la que declaren com a inicial

<i>Llengua d'identificació però no inicial</i>	<i>Llengua inicial substituïda</i>	<i>Nombre</i>
amazic	àrab	1
	àrab, castellà, català	1
	àrab, francès	1
	castellà, català	1
	català	1
àrab	amazic	1
	castellà	2
	castellà, català	1
	català	1
àrab, amazic	català	1
diola	francès	1
panjabi	anglès, hindi	1
romanès	anglès, castellà, català	1
	castellà, català	1
	català	1
	rus	1
urdú, panjabi	anglès, castellà, català	1

En aquest grup és interessant també subratllar la tria com a llengua d'identificació de llengües que es consideren més estigmatitzades o de menor prestigi que les declarades com a inicials. És el cas dels cinc informants que s'identifiquen amb l'amazic contra l'àrab, el francès, el català o el castellà rebuts com a L1, l'informant que s'identifica amb el diola davant del francès après a casa, i l'informant que tria el panjabi havent rebut l'anglès i l'hindi com a L1. També es podria incloure en aquest grup el cas de la substitució de l'anglès per l'urdú i el panjabi, per bé que l'urdú té un prestigi molt consolidat entre la comunitat d'origen pakistanès. Naturalment, tots aquests casos tenen antecedents familiars d'aquestes llengües. L'informant que substitueix l'àrab per l'amazic diu que els seus pares parlen entre ells en amazic, igual que l'infor-

mant de L1 àrab i francès i el de L1 català (que tanmateix parla en català amb el germà). En canvi, curiosament la llengua familiar dels informants L1 àrab, castellà i català i L1 castellà i català és l'àrab, però no pas l'amazic. Tant ells dos com les seves famílies són originaris de zones amazigòfones: Ouarzazate i Nador, respectivament, de manera que podríem ser davant de casos d'identificació amb baixa competència. Pel que fa al diola, coincideix amb la llengua que parlen els pares entre ells i també amb l'informant, que tot i això diu que té de L1 el francès, fet molt improbable. Pel que fa als identificats amb panjabi i urdú, les llengües familiars declarades són aquestes, de manera que les L1 declarades són molt improbables.

Finalment, quant al romanès com a llengua d'identificació, tampoc no sembla versemblant la resposta de les L1, ja que tots quatre casos tenen el romanès com a llengua familiar exclusiva (el qui declara el rus com a L1 és originari de Moldàvia, però també diu que parla romanès amb ambdós pares i avis). És possible que alguns d'aquests casos siguin fruit d'una mala interpretació de la pregunta del qüestionari.²

Fins ara ens hem centrat en la llengua d'identificació per tal de comparar-la amb la inicial. Per acabar aquest apartat, la taula 7 reproduïx la llista de llengües inicials no declarades com d'identificació amb el nombre d'informants que no s'hi identifiquen (en alguns casos, un mateix informant esmenta dues llengües inicials o més que no considera les seves llengües). També hem exclòs de la llista el català i el castellà.

Com es pot veure, hi ha dades paradoxals. L'anglès el declaren com a inicial catorze informants i només un la considera la seva llengua. Però és que només un informant té ambdós progenitors d'origen anglòfon (anglesos, de fet). La resta són informants d'origens no anglòfons (sobretot, Pakistan i Romania) que declaren l'anglès però probablement no l'han après en l'àmbit familiar (tret d'un altre, fill de pare irlandès i mare catalana i nascut a Catalunya, que considera el català com a llengua d'identificació). Per tant, doncs, l'anglès en tots aquests casos no és pròpiament una L1, encara que l'adquisició hagi estat molt primerenca. El cas del francès i el del rus són semblants: llengües adquirides en l'entorn d'origen però no familiars (els russòfons són d'origen moldau, no hi ha cap informant de família russa). Una altra dada curiosa és la proporció molt més gran d'amazigòfons que s'identifiquen amb l'amazic que no pas d'arabòfons. En aquest cas en realitat la majoria d'arabòfons són també amazigòfons, però trien l'amazic com a llengua d'identificació. La nostra hipòtesi és que es podria tractar, si més no en alguns casos, del que en un altre article (Junyent *et al.*, 2011) hem anomenat «efecte d'emmirallament»: la situació sociolingüística pròpia rep la influència del marc sociolingüístic en el que viuen, en aquest cas el català. Així, el fet que el català, tot i no ser una llengua estatal, gaudeixi de prestigi i d'estatus públic alt, impulsa a reconsiderar el prestigi i l'estatus de la pròpia llengua: es fa un paral·lisme entre català-castellà i amazic-àrab. Aquest mateix efecte no és notori en el cas pakistanès: l'urdú és més reivindicat com a llengua d'identificació que el panjabi. Es tracta d'un fenomen interessant: dels onze informants nascuts al Pakistan, nou diuen que els seus avis parlaven en panjabi i dos en urdú. La generació dels seus pares ja in-

2. «En quina llengua o llengües vas aprendre a parlar, de petit? (llengua inicial)».

TAULA 7

Llengües inicials i nombre d'informants que no les declaren com d'identificació i que sí que ho fan

<i>Llengua</i>	<i>Informants que la declaren com a inicial però no com d'identificació</i>	<i>Informants que la declaren com a inicial i també d'identificació</i>
albanès	0	1
alemany	2	2
amazic	5	32
anglès	13	1
àrab	21	22
búlgar	0	2
francès	10	3
georgià	0	1
hindi	1	0
hongarès	1	0
lituà	1	0
moldau	1	7
paixtu	1	0
panjabi	3	2
polonès	3	0
portuguès	1	1
quítxua	1	0
romanès	13	45
rus	9	1
ucraïnès	2	1
urdú	2	7

corpora l'urdú: cinc dels pares parlen exclusivament en urdú entre ells, quatre les dues llengües com a mínim, un declara com a inicials l'anglès, el castellà i el català (i no esmenta ni l'urdú ni el panjabi, però sí que les declara ambdues com d'identificació) i només un diu que té per L1 el panjabi exclusivament. La generació dels nostres informants (tots 1b, és a dir, arribats a Catalunya abans dels dotze anys) augmenten l'avantatge per a l'urdú: sis s'identifiquen exclusivament amb l'urdú, tres amb ambdues, un amb el català i un només amb el panjabi: reflecteixen un possible procés de substitució lingüística a favor de la llengua oficial del Pakistan, molt minoritària quan l'estat es va constituir però que la política lingüística d'aquell país fa guanyar terreny progressivament.

5. CONTINUÏTAT INTERGENERACIONAL: EL MANTENIMENT DE LES LLENGÜES FAMILIARS ALLOGLOTES

Pel que fa al manteniment com a llengua d'identificació de la llengua familiar al·loglota (per tant, excloent-ne els casos que declaren com a llengua inicial i d'identificació el castellà i/o el català), 97 dels informants (el 46 %) declaren com a llengua d'identificació exactament la mateixa que la L1, i 31 més s'identifiquen amb almenys una de les seves llengües inicials al·loglotes.

Així doncs, una mica més del 60 % dels informants manifesten continuïtat lingüística intergeneracional. La taula 8 quantifica en cada llengua quants informants diuen que la tenen com a L1 però no s'hi identifiquen, la tenen d'identificació però no l'han rebut en l'àmbit familiar i finalment la tenen com a L1 i d'identificació (en tots els casos, un mateix informant pot esmentar més d'una llengua). Incloem aquí també el català, el castellà i ambdues.

TAULA 8
Comparació general entre L1 i llengua d'identificació

Llengua	És inicial però no d'identificació	És d'identificació, però no inicial	És inicial i d'identificació	Coefficient
albanès			1	
alemany	2		2	
amazic	5	7	32	
anglès	13		1	
àrab	21	6	22	
búlgar			2	
caixubi	1			
castellà	28	3	6	
castellà, català	14	1		
català	14	19	33	
diola		1		
francès	10		3	
georgià			1	
hindi	1			
hongarès	1			
lituà	1			
moldau	1		7	
paixtu	1			
panjabi	3	2	2	

<i>Llengua</i>	<i>És inicial però no d'identificació</i>	<i>És d'identificació, però no inicial</i>	<i>És inicial i d'identificació</i>	<i>Coefficient</i>
polonès	3			
portuguès	1		1	
quítxua	1			
romanès	13	4	45	
rus	9		1	
turc		1		
ucraïnès	2		1	
urdú	2	2	7	

Ja havíem constatat que el català s'incorpora com a llengua d'identificació amb molta més força que el castellà, i aquí podem veure que això és així malgrat que el castellà té una presència familiar aparentment molt més gran que el català. Sembla, doncs, que dins dels usos familiars el castellà penetra molt més (al capdavall, la norma d'ús del castellà amb estrangers és àmpliament majoritària a tots els territoris), però la socialització entre iguals (que inclou l'escolarització) en un entorn molt catalanoparlant fa que els joves s'identifiquin més amb el català.

D'altra banda, és remarcable la identificació amb l'amazic de set dels informants que no la declaren com a llengua inicial, dada que reforça la hipòtesi de l'emmirallament ja esmentada. Destaca també l'alt grau de transmissió del romanès, també en la varietat moldava.

6. CONCLUSIONS

Hi ha diferències molt considerables pel que fa a la preservació de les llengües patrimonials en entorns en els quals aquestes són alloglotes, com demostren diferents estudis (Clyne, 2003; Houle, 2011). Tanmateix, les dades obtingudes entre joves d'origen migrant residents al Berguedà i a les Terres de l'Ebre reforcen la idea de la fragilitat de les llengües alloglotes avui a Catalunya. És clar que la majoria dels informants manifesten que s'identifiquen amb almenys una de les llengües inicials alloglotes rebudes a la família. Tanmateix, esperàriem una preservació pràcticament total, més encara quan el nombre de progenitors lingüísticament mixtos és proporcionalment molt baix en aquesta mostra (disset parelles, un 8%). En canvi, hi ha un 10% d'informants que diuen que tenen com a llengua inicial el català (13), el castellà (2) o ambdues (6); és a dir, que la generació migrant adulta ja no transmet (o si més no aquesta és la impressió dels informants) la llengua que usen entre ells. D'aquests 21, només 5 són fills d'un progenitor local.

Si ja detectem indicis d'interrupció de la transmissió intergeneracional per la diferència entre llengua dels pares i llengua inicial declarada, també podem observar in-

dicis de ruptura intrageneracional, és a dir, quan els informants han rebut una determinada llengua inicial però no la consideren llengua pròpia, d'identificació. Quaranta dels informants (gairebé un de cada cinc) declaraven que no s'identifiquen amb cap de les llengües que consideraven inicials.

És cert que qualsevol treball de camp basat en un qüestionari presenta problemes de fiabilitat de les dades. Clyne explica diversos casos d'enormes distorsions quan s'han pogut fer estudis continuats de la mateixa població, motivats per causes ben diverses.³ D'altra banda, sovint és difícil interpretar determinades respostes, especialment quan el qüestionari no és completament tancat. Un cas molt freqüent és la dificultat d'alguns glotònims com *marroquí*, que generalment vol dir 'àrab marroquí' o 'darija', però en alguns casos també s'utilitza en lloc de l'amazic. També es donen sovint males interpretacions, per més que les preguntes del qüestionari s'hagin provat amb un grup reduït d'informants. Així, pels resultats obtinguts podem suposar que en certs casos la pregunta sobre la llengua inicial s'ha interpretat d'una manera prou àmplia. Malgrat tot, pel que fa a la fiabilitat de les dades, la nostra conclusió és la mateixa que la de Clyne (2003: 23): «Although we are dealing with far from 'perfect data', I am confident that it is valuable enough to persevere with it».

Potser la conclusió més rellevant que podem treure d'aquest estudi és la constatació que el català pot ser llengua d'identificació en cas que ja la primera generació nativa (o la generació 1b, que a efectes lingüístics és pràcticament com la primera generació nativa) triï una llengua com a pròpia en substitució (o a més a més) de la llengua o llengües familiars. Com que la majoria de la població catalana està situada en zona metropolitana, generalment es dona per fet, com hem indicat, que la llengua substituïdora és el castellà, però veiem que el factor clau és l'entorn lingüístic. Seria interessant veure si es tracta d'una situació excepcional pel fet que el català gaudeix d'un prestigi i d'un estatus alt en aquest moment, o si realment els parlants al·loglots són més sensibles a l'ús general de l'entorn que a les representacions lingüístiques que carrega una determinada llengua.

Amb la mida i la distribució lingüística de la nostra mostra no ens és possible avaluar diferències, i encara menys significatives, entre certes llengües i el grau d'interrupció intergeneracional o intrageneracional de la transmissió. Altres estudis com el de Clyne constaten que no hi ha una relació constant entre major i menor preservació i determinada llengua. Per exemple, no sembla haver-hi cap relació entre distància entre la llengua al·loglota i la local i grau de preservació: «There is not much evidence that it is a differential in language distance that is responsible for the variation in language shift» (Clyne, 2003: 25). També observa que una mateixa llengua pot presentar graus de transmissió força diferents en distintes onades migratòries, o en entorns lingüístics diferents. Tanmateix, sí que arriba a descobrir, pel que fa a Austràlia, una

3. «In comparing responses to the mother tongue question in the 1960 and 1970 US censuses, Fishman found that the numbers for some old-established languages such as Finnish and Swedish had risen by 1.353,1 % and 565,41 % respectively. This Fishman attributes to the ethnic revival accompanying commitment to cultural pluralism» (Clyne, 2004: 22).

certa tendència, estadísticament significativa, entre major preservació i migrants del sud d'Europa i menor preservació i migrants del nord d'Europa (Clyne, 2003: 24).

En el nostre cas hem encreuat les dades de preservació dels tres grups lingüístics clarament més grans de la mostra —l'amazic, l'àrab i el romanès-moldau— i hem trobat diferències estadísticament significatives segons la prova khi quadrat ($p = 0,0006$). La taula 9 mostra aquestes diferències.

TAULA 9
*Taula de contingència de les tres llengües amb més informants
i si quan són inicials són també d'identificació*

Llengua	Inicial però no d'identificació	Inicial i d'identificació
àrab	21 (48,8 %)	22 (51,2 %)
amazic	5 (13,5 %)	32 (86,5 %)
romanès-moldau	14 (21,2 %)	52 (78,8 %)

La taula 9 permet veure que el grau d'identificació amb la llengua inicial dels informants quan aquesta és àrab és sensiblement menor que quan és amazic o romanès. La correlació, com deïem, és estadísticament significativa, però no és gaire intensa (V de Cramer = 0,32). De fet, si comparem únicament amazic i romanès no hi ha cap mena de correlació significativa entre llengua i grau d'identificació. En tots dos casos, és clar, aproximadament quatre de cada cinc informants que declaren amazic o romanès com a llengua inicial també la declaren com a llengua d'identificació. La correlació més forta per raó de llengua és entre amazic i àrab ($p = 0,0008$; V de Cramer = 0,38), és a dir, que la probabilitat, entre els joves de famílies al·loglotes de les Terres de l'Ebre i del Berguedà que, quan la seva llengua inicial és l'amazic també ho sigui d'identificació, és significativament més alta que quan la seva llengua inicial és l'àrab.

Un altre aspecte que ens ha semblat interessant observar és la relació entre l'estatus d'una llengua i el fet que, quan és inicial, sigui també llengua d'identificació. La hipòtesi inicial era que les llengües d'alt estatus serien més fàcilment reconegudes com d'identificació pels seus parlants, mentre que llengües més o menys estigmatitzades o poc reconegudes com el quítxua o l'amazic, no. Aquesta hipòtesi no s'ha confirmat en la nostra mostra: la prova khi quadrat aplicada a les llengües d'identificació que tenien estatus oficial en els seus estats d'origen, i les que no, no ha donat cap mena de significativitat. Igualment, tampoc no hi ha correlació significativa per estatus entre llengua que parlen els pares i llengua d'identificació. Això, juntament amb el fet que el català fos clarament la llengua més triada com d'identificació quan no ho era la llengua inicial, ens fa pensar que les representacions lingüístiques positives cap al català —una llengua al capdavant «no estatal» i sovint desconeguda per la família migrant abans d'arribar— poden pressionar a favor de la revalorització de llengües sovint menystingudes com l'amazic.

Força dècades enrere, quan es van iniciar els estudis sobre transmissió lingüística en entorns de migració, de seguida es va constatar la fragilitat de les llengües al·loglo-

tes i les poques probabilitats que tenien de continuïtat més enllà d'una o dues generacions de nadius. Ara bé, la situació comunicativa ha canviat molt des d'aleshores. En un món que ha vist augmentar els seus fluxos migratoris exponencialment i que, sobretot, ha creat unes eines de comunicació que permeten el manteniment del contacte arreu del món, semblaria que les probabilitats de pervivència de les llengües en situacions migratòries haurien d'haver augmentat. Al capdavall, «les tecnologies de la informació i la comunicació fan simultània la diversitat cultural i lingüística tant entre la població sedentària com entre la migrant. Aquesta pot dur una existència local en la societat d'acollida i alhora transnacional en connexió amb els territoris d'origen» (Fuentes-Calle, 2016: 89). Tanmateix, amb els indicis del present estudi, aquesta nova situació de «superdiversitat» (Vertovec, 2007) no sembla garantir la continuïtat de les llengües dels migrants.

7. AGRAÏMENTS

Volem agrair a tots els informants la seva disposició a contestar el qüestionari. Tanmateix, sense la col·laboració generosa d'una colla de professors dels diferents centres escolars de les Terres de l'Ebre i del Berguedà no hauríem pogut accedir als estudiants. D'entre aquests, volem esmentar especialment la professora Anna Verdguer i la professora Maria Josepa Ribera, que van coordinar la recollida de dades.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AJENJO, M. [et al.] (2008). *Les condicions de vida de la població immigrada a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- BASTARDAS, A. (1996). *Ecologia de les llengües: Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa.
- BOIX-FUSTER, E. (2009). *Català o castellà amb els fills?: La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- BROEDER, P.; EXTRA, G. (1999). *Language, ethnicity and education*. Clevedon: Multilingual Matters.
- CLYNE, M. (2003). *Dynamics of language contact: English and immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- COMELLAS, P. (2016). «Immigration and linguistic diversity: A new and poorly understood situation for Catalan». *International Journal of Multilingualism*, vol. 13, núm. 2, p. 149-164.
- COMELLAS, P.; BARRIERAS, M.; MONRÓS, E.; CORTÈS, M.; FIDALGO, M.; JUNYENT, M. C. (2010). «Descobrir les llengües de la immigració: ocultació, prejudicis i altres malentesos». *Llengua, Societat i Comunicació* [en línia], núm. 8, p. 54-62. <<http://revistes.ub.edu/index.php/LSC/issue/view/267>> [Consulta: març 2016].
- EXTRA, G.; GORTER, D. (ed.) (2008). *Multilingual Europe: facts and policies*. Berlín: Mouton de Gruyter.

- EXTRA, G.; SPOTTI, M; AVERMAET, P. van (ed.) (2009). *Language testing, migration and citizenship*. Nova York: Continuum.
- EXTRA, G.; VERHOEVEN, L. (ed.) (1993). *Immigrant languages in Europe*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FUENTES-CALLE, A. (2016). *Art del llenguatge i diversitat lingüística: de R. Jakobson a L. Talmy i É. Glissant*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- FUKUDA, M. (2009). *Els japonesos a Catalunya i la llengua catalana: comunitat, llengües, i ideologies lingüístiques*. Tesi doctoral [en línia]. <<http://www.tdx.cat/handle/10803/295708>> [Consulta: març 2016].
- (2016). «Double gateway to the host society? Knowledge and perceptions of Japanese people living in Catalonia regarding language». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 37, núm. 2.
- HAUGEN, E. (1953). *The Norwegian language in America*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- HOULE, R. (2011). «Recent evolution of immigrant-language transmission in Canada». *Canadian Social Trends* [en línia], núm. 92. <<http://www.statcan.gc.ca/pub/11-008-x/2011002/article/11453-eng.pdf>> [Consulta: març 2016].
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT) (2015). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013 (EULP 2013)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- JUNYENT, M. C. (ed.) (2005). *Les llengües a Catalunya: quantes llengües s'hi parlen?* Barcelona: Octaedro.
- JUNYENT, M. C.; MONRÓS, E.; FIDALGO, M.; CORTÈS, M.; COMELLAS, P.; BARRIERAS, M. (2011). «Canvi de representacions lingüístiques de parlants al·loglots per contacte amb la situació lingüística catalana». A: *Recerca i immigració III* [en línia]. Barcelona: Direcció General per a la Immigració, p. 93-108. <<http://hdl.handle.net/2445/21842>> [Consulta: març 2016].
- LLOMPART, J. (2013). «De madres a hijas, de hijas a madres: el cambio en la transmisión intergeneracional de lenguas». *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*, vol. 6, núm. 3, p. 47-65.
- NAVARRO, J. L.; HUGUET, À. (2005). *El conocimiento de la lengua castellana en alumnado inmigrante escolarizado en Primero de ESO: un estudio empírico*. Madrid: CIDE.
- OLLER, J. (2008). *El coneixement de la llengua catalana i la llengua castellana per part de l'alumnat estranger escolaritzat a l'educació primària de Catalunya: factors explicatius i relacions d'interdependència*. Tesi doctoral [en línia]. Girona: Universitat de Girona. <<http://www.tdx.cat/handle/10803/8013>> [Consulta: març 2016].
- ROS, A. (2006). «Catalunya davant el nou repte migratori». A: VILA, F. X.; BOIX, E.; ALTURO, N. (ed.). *Integrar, des de la fragilitat?: Societats plurilingües davant els reptes de les immigracions multilingües*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 51-56.
- ROVIRA, M. (2012). *Estratègies de transmissió lingüística en famílies plurilingües*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- (2014). «El plurilingüisme familiar». *Llengua i Ús* [en línia], núm. 54. <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/279223/366948>> [Consulta: març 2016].
- SOROLLA, N. (2016). *Tria de llengües i rols sociolingüístics a la Franja des de la perspectiva de l'anàlisi de xarxes socials*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- SUBIRATS, M. (2010). «Els trets lingüístics de la població metropolitana». *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament* [en línia], núm. 52 , p. 78-90.

- <<http://www.raco.cat/index.php/PapersIERMB/article/view/205354/273892>> [Consulta: març 2016].
- TÉRMENS, R. (2010). «Quatre converses amb famílies multilingües». *Cercle XXI: Butlletí Virtual* [en línia], núm. 8. <<http://www.cercle21.cat/ca/butlleti/8/index.html>> [Consulta: març 2016].
- TRENCHS, M. (2013). «Les vivències sociolingüístiques i el multilingüisme dels joves d'origen xinès a Catalunya». *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura*, núm. 60, p. 28-39.
- VERTOVEC, S. (2007). «Super-diversity and its implications». *Ethnic and Racial Studies*, vol. 30, núm. 6, p. 1024-1054.
- VILA, F. X. (2004). «Hora de fer balanç?: elements per valorar les polítiques lingüístiques a Catalunya en el període constitucional». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 41, p. 243-286.
- (2013). «De l'“etapa autonòmica” a la “sociolingüística del multilingüisme”: una dècada de recerca sociolingüística sobre les noves immigracions». A: VILA, F. X.; SALVAT, E. (ed.). *Noves immigracions i llengües*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 11-28.